

32984

Плевенска Държавна Подвижна Земледѣлска Катедра.

9

1725
1946

ПОДАРЕН
ОТЪ

ДЕТКО ДИЧЕВЪ

Юр. ф. общо земеделие

93 (143)

КАКВИ МЪРКИ
ТРѢБВА ДА СЕ ВЗЕМАТЪ ЗА ЗАСИЛВАНЕ
ФУРАЖНОТО ПРОИЗВОДСТВО

въ Плевенския окръгъ

ОТЪ

Юр. Илийчевъ.

ПЛЕВЕНЪ
Печатница К. Т. Мотавчиевъ
1915.

32984

ПОДАРЕНО

ОТЪ

ПЕТКО ДИЧЕВЪ

11622

Какви мърки трѣбва да се взематъ за засилване фуражното производство въ Плъвенския окръгъ.

Рефератъ, четенъ отъ директора на Плъвенската Подв. Земл. Катедра Юр. Илийчевъ на окръжната агрономична конференция въ Плъвенъ на 11 юли 1915 год.

Въпросътъ за снабдяване нашето земледѣлско стопанство съ достатъчно количество фуражъ става отъ день на день по наложителенъ. Неговата важность произтича отъ редицата промѣни, които станаха и които продължаватъ да ставатъ въ стопанско икономическия животъ на страната. Усиленото развитие на зърненото производство изисква силно наторяване на почвата. Везъ торене не могатъ да се добиятъ жътви, които да задоволятъ увеличаващитъ се нужди на населението. Това се вижда много добръ отъ обстоятелството, че производството на зърненихъ храни за единица пространство не се е увеличило твърдѣ много отъ петнадесетъ години насамъ. За да можемъ да наторяваме систематично, необходимо е да дадемъ единъ силенъ тласкъ въ развитието на скотовѣдството. Съ помощта на послѣдното ние ще имаме още и възможността да прѣвърнемъ малоцѣннитъ продукти отъ стопанството, въ цѣнни животински произведения, чиито пазаръ става все по-широкъ и по-широкъ. Съ това ще реализираме несъмнено по-сигурни и по-голямъ доходи. Развитието на скотовѣдството, обаче, въ смисълъ да бжде единъ доходенъ клонъ отъ земледѣлското стопанство, при днешната система на стопанстване, е невъзможно. Модерното скотовѣдство се нуждае прѣди всичко отъ изобиленъ фуражъ, какъвто житното стопанство не е въ състояние да му даде. Явно е, слѣдователно, че за да се засили скотовѣдството необходимо е да се създаде най-важното условие за него — фуража. Това е и зададения ни въпросъ, на който ще се помжчимъ да отговоримъ съ слѣднитъ редове.

6491 ш.ф.

1900

Макаръ че този въпросъ е отъ общъ интересъ и би трѣбвало да се разгледа за цѣлата страна, ние ще се задоволимъ да го развиемъ въ границитѣ на Плъвенския окръгъ, като ще се постареемъ да го съставимъ съ условията, които господствуватъ въ този край.

Прѣди да пристѣпимъ направо къмъ разглеждането на поставената ни тема, считаме за нужно да направимъ единъ бѣгълъ прѣгледъ върху начина на използване на земята тукъ. Една характеристика на земледѣлско стопанство ще ни освѣтли твърдѣ много въ заключенията, които ще направимъ. Защото въвеждането на кръмнитѣ растения и засилването на фуражното производство е въ тѣсна връзка съ сегашната система на стопанисване. Въ този случай ще си послужимъ прѣди всичко съ свѣденията, които ни дава официалната статистика, а слѣдъ това съ наблюденията, които сме имали възможностъ да направимъ като агрономъ прѣзъ врѣме на нашитѣ обиколки.

Плъвенския окръгъ е единъ отъ най-добритѣ земледѣлски краища въ нашата страна. Въ по-големата му часть почвата е дълбока и доста плодородна. По течението на р. р. Искъръ, Витъ и Осъмъ, които го просичатъ, сж разположени едноимени долини, съ буйна растителностъ. Обработваемата земя съставлява 34.22% отъ общото пространство на окръга. Тя е повече въ поленскитѣ околии: Плъвенска, Ловченска, Луковитска и Никополска, а по-малко въ планинскитѣ: Троянска и Тегевенска, които минаватъ за бѣдни околии. Поради липса на специфични условия за едно рационално земледѣлие, населението въ много села на тѣзи околии счита землед. като второстепенъ клонъ въ стопанството, и отдава значение повече на овощарството, дърводѣлството и др. Най-големата часть отъ обработваемата земя въ окръга е заета съ житни растения, които прѣдаватъ особения характеръ на земледѣлското стопанство. Така, отъ цѣлото пространство обработваема земя 2,969,060 декара включително лозята и градинитѣ, 2,168,870 декара или 73% се намиратъ подъ културата на житнитѣ растения. Какво

пространство заематъ тѣ по видъ, се вижда отъ слѣднитѣ цифри:

Пшеница	870,034	декара
Царевица	825,877	"
Ячемикъ	144,401	"
Овесъ	139,795	"
Ржжъ	127,054	" и т. н.

Ежегодното отглеждане на тѣзи растения, както е извѣстно, влѣче слѣдъ себе редица лоши послѣдствия, които указватъ голѣмо влияние както върху количеството, така и върху качеството на добитата реколта. Радикално срдство за смекчаването на тия лоши послѣдствия, земледѣлцитѣ намиратъ въ прилагане на угаръта и залежа. Най-обикновеннитѣ сбитбообрѣщения тукъ сж:

1. Зимница	1. Зимница	1. Зимница
2. Пролѣтно	2. Царевица	2. Пролѣтно
3. Угаръ или	3. Пролѣтно или	3. Царевица
4. Угаръ		

По силата на икономическитѣ условия обаче угаръта постепенно намалява. Тя е на почитъ още въ голѣмитѣ стопанства, където земята е повече. Въ дребнитѣ стопанства, които иматъ по-малко отъ 80 декара земя, угаръта е напълно изчезнала или е на изчезване. Нейното мѣсто се заема обикновено отъ царевицата. Отъ извѣстно врѣме въ нѣкои мѣста (източната часть на Плъвенска околия) яловата угаръ се замѣства съ пролѣтния фий. Че наистина черната или ялова угаръ намалява, се вижда отъ слѣднитѣ данни:

Години	Декари угаръ	% отъ обработв. земя
1907	276,143	11.52
908	215,270	8.79
909	214,230	8.50
910	180,430	7.05
911	188,980	7.21

Въ послѣдната година се забѣлѣзва, наистина, едно слабо увеличение въ пространството на угаръта, обаче то произлиза отъ общото увеличение на обработваемата земя. Най-много угаръ се оставя въ Никополска

околия — 12 88% а най-малко въ Луковитска околия 0 23%. Очевидно е, че ако намаляването на угарята върви въ сѣщия темпъ, можемъ да бждемъ сигурни, че най-много слѣдъ 15 години тя ще изчезне окончателно.

Другото практикувано срѣдство за въстановяване производителната сила на почвата е оставянето ѝ нѣколко години необработвана „залежъ“ или „орница“. Прѣзъ това врѣме тя обраства съ разни трѣви, които или се запазватъ и се окосяватъ за сѣно, или пъкъ се опасватъ отъ добитѣка. По такъвъ начинъ нивата си почива. Тази почивка се състои въ натрупване на хранителни матери, останали отъ изгнилитѣ растителни части, изверженията на доритѣка и пр. Залежътъ е една стара форма на земеползуване и тя не би трѣбвало да има мѣсто въ стопанството при сегашнитѣ икономически условия. Споредъ статистиката за 1911 г. най-много залежъ се оставя въ Троянска околия — 26.42% а най-малко въ Никополска — 0.12%. Когато се взрѣ човѣкъ по-внимателно въ свѣденията, които ни дава статистиката, досѣжно угарята и залежа, ще забѣлѣжи, че въ тѣзи околии, гдѣто угарята е застѣпено най-силно, залежа заема нищожно пространство и обратното. Това можемъ си обясни само съ обстоятелството, че на залежъ се оставятъ повече онѣзи мѣста, които сж много слаби и за да се получи задоволителна жътва, трѣбва по дълго врѣме да бждатъ въ почивка. Такива сж именно планинскитѣ мѣста, кждѣто почвитѣ по своето произхождение и топографическото устройство на терена не могатъ да бждатъ много плодородни. Трѣбва да забѣлѣжимъ че докато яловата угарь сигурно намаляваше, въ пространството на залежа има тенденция на едно прогресивно увеличаване. Това се констатира отъ статистиката съ слѣднитѣ данни:

Години	Оскори залежъ	% отъ обработв. земя
1907	70,390.8	2.89
908	71,000	2.93
909	79,590	2.90
910	79,970	3.13
911	92,570	3.53

Този фактъ не е твърдѣ утѣшителенъ, като се знае колко незначителенъ е прихода отъ фуражъ, който се получава отъ орницитѣ и като се вземе прѣдвидъ отъ друга страна постоянното и бързо покачване цѣнитѣ на земледѣлскитѣ произведения.

Постепенното изчезване на угарята и замѣстването ѝ съ житни растения има за послѣдница обѣднѣване на почвата и слѣдователно намаление на дохода. Това е логичното закѣчение отъ сегашния начинъ на използване земята. Добитѣка, който се държи сега въ земледѣлското стопанство не е въ състояние да произведе нужното количество торъ за подѣржаде производителнитѣ сили на почвата. Скотовѣдството тукъ е все така примитивно, както и навсѣкждѣ въ страната. Говеждия добитѣкъ, съ изключение на работния, е наистина единъ баластъ за стопанството. Вслѣдствие лошото гледане и хранене, и още по-лошото развѣждане, той не може да задоволи и минималнитѣ нужди отъ хранителни продукти. Той намира своята храна изключително въ селската мера, кждѣто прѣкарва отъ пукването на пролѣтъта до късно на есень, а прѣзъ зимата се задоволява съ слама. Разораването ва мѣритѣ, въпрѣки специалния законъ за тѣхното запазване, върви доста усилено. Въ много общини тѣ сж останали толкова малко, че едва стигатъ за разходка на селската чарда. Отъ друга страна за тѣхното подобрене и рационално използване не е направено абсолютно нищо. Явно е, слѣдователно, че да се разчита напълно на тѣхъ като источникъ за храна на добитѣкъ, отъ който трѣбва да се очаква нѣкаква полза, е едно голѣмо заблуждение.

За да се гарантира стопанството съ онова количество торъ, което е нужно за подѣржане равновѣсието на хранителнитѣ вещества въ почвата, ще трѣбва да се обърне по голѣмо внимание на скотовѣдството, като се даде прѣдимство на говеждия добитѣкъ.

Да се даде на скотовѣдството подобающе мѣсто въ стопанството се налага още и отъ други причини. Ние сме свидѣтели на едно бързо развитие на нашия общественъ и икономически животъ, на едно непрѣ-

съзнато нарастване на нуждите въ всички слоеве на обществото. За задоволяване на тези нужди трябва да се създадат, съобразно новите условия на живота и нови източници. Производството на зърнените храни, не само не е недостатъчно, но то е изложено твърде често на сътресения. Неблагоприятните климатически явления се отразяват най-зле върху развитието на житните растения, а щом земледелското стопанство се опира изключително на зърненото производство, то не може да бъде сигурно въ своите доходи. Неутрожайните години у насъ указват силно влияние не само върху отделните стопанства, но така също и върху цѣлия стопански животъ въ страната. Независимо отъ това, зърненото производство въ последните години се намира подъ тежките удари на докоанската конкуренция. Последната се чувствува особено силно въ дребните стопанства, които сж изложени най-често на криза. Земледелието въ насъ, както се знае, е прѣдимно дребно и, ако при наличността на изтъкнатите условия то продължава съ зърненото производство, обречено е на неминуемо пропадане. Необходимо е да се направатъ доходите отъ стопанството по стабилни и независящи толкова много отъ всеаѣтската конкуренция и природните явления. Това ще се постигне като се измѣни съществуващия начинъ на използване земята. Тази промѣна трябва да стане, ако искаме да закрепимъ дребното земледѣлие и задържимъ голѣмата частъ отъ земледѣлското население отъ пропадане. Едно сигурно сръдство за това ние съзираме прѣди всичко въ засилване на скотовъдството и поставянето му на онази висота въ стопанството, щото да съставлява главното доходно перо въ него. Плъвенския окръгъ има всички естествени условия за развитието на едно доходно скотовъдство. Нужно е само да се замисли нашия земледѣлецъ за снабдяване на добитъка съ достатъчно здрава и питателна храна, да се подобри качеството и увеличи количеството на мжжките разплодници, да се отдѣлятъ повече грижи при развъждането и отглеждането на добитъка. Пазарните условия сж още по-благоприятни. За това

свидѣтелствуватъ високите цѣни, които днесъ се заплащатъ за животинските продукти у насъ. Непрѣкъснатото увеличение на пазарните цѣни показва, че нуждата отъ тези продукти расте и скотовъдството ни въ сегашното си състояние не може да ги задоволи. Ние бихме направили много, ако бихме могли да задоволимъ прѣди всичко нашия, вътрѣшния пазаръ. Защото за никого не е вече тайна, че количеството на внасяните отъ странство сирене, масло, салами, жамбони и пр. постоянно се увеличава.

Че дѣйствително цѣните на животните и животинските продукти расте бързо се вижда отъ следните цифри, които ни дава статистиката. (Вижъ таблицата на стр. 8).

Нарочно съпоставяме тези свѣдения съ свѣденията за цѣните на зърнените храни за да се види колко бързо върви покачването на първите въ сравнение съ вторите.

Пазарните условия, слѣдователно, за развитието на едно рационално скотовъдство въ Плъвенски окръгъ сж на лице и не само това, но тѣ ставатъ все по-благоприятни. Колкото се отнася до създаването на външенъ пазаръ за продуктите на скотовъдството, можемъ да кажемъ, че и той е напълно гарантиранъ. Произведените сирене, кашкавалъ, вълна и др. сега се продаватъ на добра цѣна въ източните пазари. Турция, Египетъ, Гърция сж добри консуматори на тези наши произведения и, ако ние бихме могли редовно да задоволяваме тяхното търсене въ тези страни, този пазаръ ние напълно достатъченъ. Коммуникационните сръдства, съ които разполага днесъ страната и частно Плъвенския окръгъ ще спомогнатъ още повече за закрепването на тази търговия.

Необходимо е едно трайно и сигурно производство.

При днешното състояние на скотовъдството, обаче, това не е възможно. Сега за сега като продуктивенъ добитъкъ ние третираме само овцата. Само нейните продукти сж прѣдметъ на вътрѣшна и външна търговия. Говеждия добитъкъ се държи изключително за работа и само когато той стане негоденъ за такава,

за фуражъ сега сж естественитъ ливади и пасбищата. Естественитъ ливади сж слабо доходни. Това се дължи на обстоятелството, че за тѣхното отглеждане не се полагатъ никакви грижи. Малкото количество сѣно, което се получава отъ тѣхъ се пази само за работния добитѣкъ и овцетѣ. Слабата доходностъ на естественитъ ливади извиква едно недоволство у населението, което е започнало вече да ги разорава и прѣобръща на ниви. Пространството на естественитъ ливади намалява. Прѣзъ 1907 год. въ окръга е имало 483,531 декара, а прѣзъ 1911 г. — 476,035 декара. Разораватъ се не само високитъ, сухи ливади, но и тѣзи, които се намиратъ при по-благоприятни условия за добиване на добъръ фуражъ. Една голѣма частъ отъ най-добритъ естествени ливади, каквито сж тѣзи край брѣговетъ на Дунава, Искѣра, Вита и Осѣма при прииждането на тѣзи рѣки се заливатъ. Това става често пѣти тѣкмо въ врѣме, когато сж готови за покосяване или пѣкъ сж вече покосени. По такъвъ начинъ тѣхната реколта е унищожена. Наводненията, колкото и да не сж чести, допринасятъ твърдѣ много за намаляването на и безъ това малкото количество фуражъ, съ който разполага нашето стопанство. Тѣ се дължатъ не наурегулиранитъ лѣгла на поменатитъ рѣки и липса на укрѣпителни съоружения, които да прѣдпазятъ имотитъ отъ заливане. Производството отъ ливадитъ би се значително повишило и гарантирало, ако тѣ станатъ прѣдмѣтъ на повече грижи отъ страна на земледѣлца стопанинъ. Ежегодното разбиране на чима съ помощта на ливадната грапа и скарификатора, наторяването, почистването отъ търне и бурени, напояването на сухитъ, прокарването отводнителни канали въ мочурливитъ ливади — всички тия културни мѣроприятия биха способствували при нашия благоприятенъ климатъ да се развиятъ въ ливадитъ буйни и сочни трѣви. Съ тѣзи подобрения сегашното срѣдно производство на декаръ отъ 230 кгг. сѣно би се удвоило. Тукъ работата на агронома би била неучѣнима. Съ демонстрации и уживания по правилното стопанисване на естественитъ ливади ще се прѣдизвика у

земледѣлца по-голѣмъ интересъ къмъ тѣхъ. Тѣ ще станатъ по-доходни и той нѣма да ги унищожва.

Запазването на ливадитъ отъ наводненията е една по-крупна работа, която не е по силитъ на отдѣлната личностъ. Тукъ би трѣбвало да се притече на помощъ държавата, която има всички срѣдства и възможностъ да укрѣпи брѣговетъ на рѣкитъ. Така би се запазила реколтата не само на ливадитъ, но и на хиляди още декари културна земя.

Меритъ, както казахме по рано, не сж въ състояние да изхранатъ добитѣка прѣзъ цѣлата година. Тѣ не само че сж разграбени и стѣснени до минимумъ, но и растителността по тѣхъ е много слаба. Това е слѣдствие отъ непрѣкъснатото газене на добитѣка и отъ липсата и на най-малката грижа за тѣхното подържане. Добитѣка прѣкарва почти цѣлата година по тѣхъ. Той намира тамъ малко паша само прѣзъ пролѣтѣта, когато по често припадатъ дъждове. Безразборното пасене и тѣпкане не дава възможностъ да се развие и използва трѣвата рационално. Знае се, че поради особеното устройство на жбитъ, говедото не може да опасва трѣвата тѣй ниско както овцата и коня. Понеже всичкия добитѣкъ се пуца заедно на пасбището отъ рано напролѣтъ, когато трѣвата едва започва да расте, овцетъ и конетъ все могатъ да намѣрятъ малко паша. Говедата не могатъ да стигнатъ дребната трѣвица и се задоволяватъ само съ това що е останало изъ дракитъ и шубрацитъ. Ето защо тѣ гладуватъ. Въ окръга има села, които притежаватъ още пространни мѣри. При едно рационално използване на пашата отъ тѣхъ, тѣ биха могли да задоволятъ отчасти нуждата отъ фуражъ. Тукъ е потребна една послѣдователностъ. Прѣди всичко трѣвата въ пасищата трѣбва да се остави да подрасте, да се засили. Цѣлото пасище трѣбва да се раздѣли на нѣколко участъци, прѣзъ които послѣдователно да прѣмине всичкия добитѣкъ, като въ първия участѣкъ се пуска най-напредъ говеждия. Когато всичката трѣва е опасена отъ него, той прѣминава въ втория участѣкъ, гдѣто трѣвата е станала още по-буйна.

Въ първия участъкъ сега се пускатъ конете, които намиратъ още достатъчно паша. Когато тѣ прѣминатъ въ втория участъкъ, тѣхното мѣсто се заема отъ овцетѣ, които се задоволяватъ съ съвсѣмъ ситна трѣва. Използувани пасищата съ тази постепеностъ, всѣки видъ добитѣкъ ще намѣри винаги доста храна за себе си. При сегашното използване на пасищата поголѣмата частъ отъ трѣвата се изгазва и унищожава. Въ нѣкои села се практикува отдѣляне на извѣстна частъ отъ мерата и запазването ѝ извѣстно врѣме отъ чердата. Тази частъ обаче, е прѣдзначена за работния добитѣкъ. Останалия добитѣкъ трѣбва да се задоволи съ това, що намѣри въ общото пасище. За да могатъ пасищата да даватъ повече и по добра трѣва, трѣбва и за тѣхъ както и за ливадитѣ да се полагатъ извѣстни грижи. Най-малкото, което може и трѣбва да се направи още сега, е поне два пѣти прѣзъ годината пасищата да се търмѣчатъ, като прѣзъ двѣ три години се прѣкарва по веднажъ скарификатора. Грапата и скрификатора ще упражнятъ чудно влияние върху развитието на чима, който отъ незапомнени врѣмена е само тъпканъ. Дѣйствието на слънцето, въздуха и влагата ще подбуди пасищната растителностъ къмъ по-буенъ растежъ. Върху другитѣ мѣрки за подобрене и засилване на пасищата, като наторяване, напояване, отводняване и пр. сѣщо така трѣбва да се помисли.

И при най-добрата култура на ливадитѣ и пасищата, фуража полученъ отъ тѣхъ не е въ състояние да задоволи нуждитѣ на едно модерно скотовѣдство. Споредъ прѣсметанията ни, сегашното производство на сѣно отъ естественитѣ ливади, които заематъ най-голѣмата частъ отъ фуражната площъ въ окръга е таково, че ако рѣчемъ да хранимъ съ него само едрия добитѣкъ, годишно на глава не се пада повече отъ 500 кгр. или едва $1\frac{1}{2}$ кгр. на день. Да допустимъ, че съ въвеждането на извѣстни подобрения това производство би се удвоило, то пакъ е недостатъчно. Като вземемъ прѣдвидъ отъ друга страна, че пространството на естественитѣ ливади постепенно нама-

лява за смѣтка на нивитѣ, ще видимъ, че това производство става още по-недостатъчно. За да се запълни този голѣмъ недоимѣкъ отъ фуражъ, ще трѣбва да се даде по-широко мѣсто въ земледѣлското стопанство на крѣмнитѣ растения.

Особено внимание заслужаватъ многогодишнитѣ крѣмни растения. Тѣ иматъ двѣ голѣми прѣимущества: силно продуктивна способностъ и ефтино отглеждане. Засѣти веднажъ, тѣ се покосяватъ по нѣколко пѣти прѣзъ лѣтото въ продължение на 3—5—10 години. Едничката грижа на стопанина слѣдъ засѣването имъ се състои въ тѣхното прибиране и запазване. Поради тѣзи си качества, тѣ сж спечелили общо разположение на земледѣлцитѣ въ по-напрѣдналитѣ страни. Червената дѣтелина е дала отлични резултати не само въ странство, но и на много мѣста у насъ. Поради това, че тя обича повече влажнитѣ почви, би могла да намѣри благоприятни условия за развитието си въ низкитѣ равнини около Дунава, Искѣра, Вита и Осѣма. Въ по-високитѣ мѣста, които страдатъ отъ суша, тя би могла да бжде замѣнена съ люцерната и еспарзетата. За сега отъ многогодишнитѣ крѣмни растения най-широко разпространение е добила люцерната. Споредъ статистиката отъ 1911 год. съ люцерна сж заети повече отъ 7000 декара въ окръга. При все това нейното разпространение върви много мудро. Причинитѣ за това се коренятъ въ несигурността на полскитѣ имоти отъ поврѣди. Безконтролното пускане на добитѣка изъ посѣвитѣ убива всѣка инициатива у земледѣлца да даде по-широко мѣсто на това благодатно растение въ своето стопанство. За прѣмахването на тази аномалия и осигуряване люцерновитѣ полета отъ поврѣди и унищожение, необходимо е да се взематъ най-сериозни мѣрки. При днешната разпокѣсаностъ на земитѣ, безусловното зтпрѣщение на общата паша по ниви и стърнища е наложително. Само тази мѣрка, прилагана най-строго, ни зе вижда ефикасна и може да даде нѣкакви резултати. Да се заставятъ земледѣлцитѣ да сѣятъ люцерна само на опрѣдѣлени мѣста въ землището на селото смѣтаме поне сега при на-

шитѣ селски нрави, мжно приложимо. Друга една причина за бавното разпространение на люцерната е липсата на достатъчно ефтино и доброкачествено сѣме. Почти всички сега съществующи люцернища сж за-сѣти съ сѣме доставено отъ държавата. Земледѣлцитѣ иматъ най-голяма вѣра въ държавата и знаятъ, че ако си доставятъ сѣме отъ катедрата или агрономството, то ще бжде чисто и доброкачествено. Частнитѣ търговци иматъ интереси да продаватъ сѣмената си не само по-скъпо, но и да не държатъ твърдѣ много на тѣхното качество. Ето защо ние смѣтаме, че държавата и за въ бждаще трѣбва да отдѣля по-голям суми за купуване на люцерново сѣме. Последното нѣма защо да се продава съ намалена цѣна. Тази мѣрка можеше да има значение по-прѣди, когато люцерната не бѣ още позната на населението. Сега, обаче, когато последното е съзнало напълно ползата отъ това растение, безпрѣдметно става раздаването на сѣмето съ намалена цѣна. Доколкото ни е извѣстно земледѣлцитѣ сж готови да го заплащатъ на покупната цѣна, стига само да бждатъ гарантирани, че ще получатъ доброкачествено сѣме. Най-сигурна гаранция прѣд-ставява държавата. Като казваме това, нека да се не разбира, че държавата ще трѣбва да монополизира търговията съ люцерново сѣме. Последното може да бжде доставлявано и отъ частни търговски фирми. Това обаче трѣбва да става винаги подъ контролата на държавата, респективно сѣмеконтролнитѣ станции. Безъ това условие рискуваме да бжде внесено въ страната и разпродадено сѣме съ примѣсъ отъ кускута, която, както се знае, е въ състояние въ кратко врѣме да унищожи цѣли полета и съ това да убие желанието у земледѣлца да сѣе люцерна. Освѣнъ държавата, въ това направление трѣбва да работи и окръжния съвѣтъ, като ежегодно вписва въ бюджета си по-го-лѣми суми за доставката на люцерново сѣме, което сжшо така да се продава на костуемата цѣна.

По-бързо и по-широко разпространение намиратъ едногодишнитѣ крѣмни растения. Съ особенъ успѣхъ се отличава въ това отношение пролѣтния фий. До-

като прѣзъ 1907 год. съ него сж били заети само 27,800 декара, прѣзъ 1911 год. имаме вече 50,000 де-кара. Той се засѣва прѣдимно на онѣзи мѣста, които прѣди сж прѣдначавани за угарь. Макаръ, че заема срав-нително такава широка площ, все пакъ има мѣста, където той е абсолютно непознато растение. Стати-стиката за 1911 год. ни показва, че въ Троянска и Тетевенска околии нѣма нито единъ декаръ засѣтъ съ фий, а въ Луковитска околия има само 54 декара. Най-много вий се сѣе въ Плѣвенска, Ловченска и Никополска околии и то по течението на Осѣма. Въ западната частъ на Плѣвенска и Никополска околии той е почти непознатъ. За да може да се разпространи това растение навсѣкъждѣ, ще трѣбва на първо врѣме да се достави доброкачествено сѣме и се раздаде въ онѣзи пунктове, където още не е въведенъ. Най-до-брѣ е сѣмето да се раздава взаимнообразно по прѣдвари-телно изработени наредби. По този начинъ, безъ да се изразходватъ много срѣдства за сѣме, би могло въ кжсо врѣме да се направи твърдѣ много за раз-пространението на пролѣтния фий.

Не по-малко значение за нашитѣ условия ще има зимния фий. Това растение взима на западъ вече по-широки размѣри и би трѣбвало да намѣри госто-приемство и въ нашето стопанство. Миналата година слѣдъ като обяснихме ползата отъ зимния фий и не-товото значение въ нѣколко кооперации въ Плѣвенско, можахме да убѣдимъ последнитѣ да доставятъ за членоветѣ си 5—6000 кгр. сѣме. Поржката бѣше вече направена, но общоевропейската война избухна и попрѣчи да се изпълни доставката. Бързото развитие на това растение напролѣтъ, устойчивостта му къмъ болести и неприятели, голѣмата маса, която развива — това сж качества, които трѣбва да му отворятъ широко вратата на нашето земледѣлско стопанство. Освѣнъ споменатитѣ вече крѣмни растения има още редица такива, за чисто разпространение трѣбва сериозно да се помисли. Махорътъ, сераделата, крѣм-ното цвекло, крѣмния морковъ, турнипса, картофигъ, крѣмната тиква и пр. — за всичко има въ окръга,

гдѣ повече, гдѣ по-малко благоприятни условия. Въвеждането на тѣзи растения би подсилило общото производство на фуражъ. Съ тѣхъ трѣбва да бжде запознатъ нашия земледѣлецъ, като му се обясни каква полза ще извлѣче съ отглеждането имъ. Тукъ живия примѣръ дѣйствува най-убѣдително. Никждѣ демонстративнитѣ ниви не могатъ да иматъ такова голѣмо значение, както при въвеждането на нѣкое ново растение. Демоостративнитѣ ниви се уреждатъ въ стопанството на нѣкои по-интелегентни земледѣлци. Такива хора, обикновено, сж по-склонни къмъ нововъведения и биха съдѣйствували най-добрѣ на агронома. Сѣмената отъ растението, съ което ще се демонстрира трѣбва да се даватъ даромъ. Всичкитѣ работи е нужно да се извършатъ отъ самия земледѣлецъ подъ непосредственото ръководство на агронома. Отъ голѣмо значение, за пропагитирането на новото растение е да присѣствуватъ повече земледѣлци при извършването на по-важнитѣ работи, като приготвянето на почвата, сѣитбата и пр. Добрия резултатъ отъ демонстративната нива още не е сигурно сръдство, че слѣдната година новото крѣмно растение ще намѣри масово разпространение. Консервативността на нашия селенинъ ни е извѣстна. За да може демонстрацията да подѣйствува по-силно и да произведе нуждния ефектъ трѣбва да се повтори. Ето защо прѣпорѣчително е на слѣдующата година числото на демонстративнитѣ ниви да се увеличи, като за цѣльта се избиратъ мѣста близо до пѣтищата за да може новата култура да се наблюдава прѣзъ всичкитѣ фази на нейното развитие отъ минаващитѣ. Въ продължение на 5—6 години слѣдъ това, сѣмето отъ новото растение трѣбва да се раздава безплатно на желающитѣ да го отгледватъ. За прокарването на едно ново крѣмно растение не е нужно да се уреждатъ демонстративни ниви въ всѣко село. Достатъчно е да има такива въ четири или петъ пункта на единъ агрономиченъ районъ. Отъ тамъ новото растение бързо ще се разпространи и въ останалата частъ на района. Разбира се отъ само себе си, че тукъ трѣбва да се работи систематично,

по единъ строго опрѣдѣленъ планъ. Когато нуждата отъ фуражъ се чувствува силно, когато агронома успѣе да опише въ ярки чѣрти естеството на новото растение и ползата отъ неговото въвеждане той е въ състояние да постигне въ кратко врѣме чувствителни резултати. Единъ примѣръ. Миналата зима тукашната катедра бѣ устроила осемдневенъ курсъ въ с. Долни Джбникъ. Въ курса както и въ отдѣлнитѣ бѣседи, между другото, се изтъкна значението на фуражнитѣ растения за нашето земледѣлско стопанство. Когато се заговори на слушателитѣ колко полезно растение е пролѣтния фий, какъ обогатява почвата, каква добра храна прѣдставлява отъ себе си за добитѣка и пр., мнозина отъ тѣхъ пожелаха да си завѣдятъ това растение. И понеже катедрата се ангажира да имъ достави фиево сѣме, веднага се явиха повече отъ 20 души кандидати, които записаха общо 1600 кгр. Трѣбва да забѣлѣжа, че тукъ фия е почти непознатъ. По сѣщия начинъ се постѣпи съ доставеното съ сръдствата на окръжната постоянна комисия фиево сѣме въ още четири села, кждѣто фия се въвежда за прѣвъ пѣтъ тази година.

Въвеждането и разпространението на крѣмнитѣ растения и увеличението съ това на фуражното производство трѣбва да се насърдчи за да имаме по-скоро резултати отъ посоченитѣ до сега мѣрки. Раздаването на парични награди или нѣкои инвентарни прѣдмети, които иматъ значение при отглеждане на ливадитѣ и крѣмнитѣ растения, е едно сръдство което ще укаже голѣмо влияние въ това направление. За тази цѣль ще трѣбва да се прѣдвиждатъ ежегодно въ бюджета на окръжната постоянна комисия нужднитѣ суми. Наградитѣ трѣбва да се раздаватъ по прѣдварително изработена програма, въ която да сж ясно опрѣдѣлени условията, на които трѣбва да отговарятъ кандидатитѣ. Желающитѣ да получатъ награда, трѣбва да подадатъ писмено заявление до мѣстния агрономъ; заявлението се придружава отъ декларация за видѣтъ на отгледванитѣ фуражни растения както и заетото пространство. При раздаването на наградитѣ за пра-

вилната прицѣнка трѣбва да се взема въ съображение не само пространството заето съ фуражни растения въ сравнение съ общото пространство обработваема земя, но така също и полученото количество фуражъ отъ декаръ. Отпечатанитѣ наредби въ официалното издание на министерството относително насърчението фуражното производство въ Софийския окръгъ ни се вижда доста цѣлесъобразни и биха могли да бждатъ приложени и тукъ въ Плевенския окръгъ.

За разпространение на фуражнитѣ растения и засилването въобще на фуражното производство твърдѣ много биха допринесли и кооперациитѣ у насъ, стига тѣ да се намиратъ въ ржцѣтѣ на прѣдприемчиви и дѣятелни ржководители. Най-важното нѣщо при въвеждането на фуражнитѣ растения е съзнанието, отъ което трѣбва да бжде проникнатъ всѣки земледѣлецъ за нуждата отъ рационализиране на земледѣлието. Това съзнание кооперацията може да създаде съ своята просвѣтна дѣйность. Друго важно условие е съмето за посѣвъ отъ фуражни растения. Земледѣлца не всѣкога е въ състояние да си достави самъ съмето, което му е потрѣбно, въпрѣки неговото желание за това. Ето защо тукъ кооперацията трѣбва да дойде на помощъ съ своети парични срѣдства, като направи обща доставка на съмето нужно за посѣвъ и го раздаде на земледѣлцитѣ на покупната цѣна. За да могатъ да се подбудятъ кооперациитѣ къмъ по широка и благотворна дѣйность въ това отношение тѣ ще трѣбва да се насърчатъ. За тази цѣль най-добрѣ е, ако за направенитѣ общи доставки на сѣмена отъ крѣмни растения отъ кооперациитѣ, на послѣднитѣ се дава известна парична награда.

Всичко казано до тукъ може да се обобщи въ слѣднитѣ точки:

1. Земледѣлското стопанство въ окръга се базира прѣдимно на житното производство, вслѣдствие на което неговитѣ доходи сж нестабилни.

2. Земледѣлското стопанство ще бжде по сигурно въ своитѣ доходи и по независимо отъ външни вли-

яния, природни и икономически — ако се даде подобающе мѣсто на скотовѣдството.

3. Засилването на скотовѣдството изисква засилването на фуражното производство.

4. За засилването на фуражното производство трѣбва да се взематъ слѣднитѣ мѣрки:

а) Усилена пропаганда чрѣзъ курсове и сказки въ полза на фуражното производство;

б) Уреждане демонстративни ниви за въвеждане на нови крѣмни растения.

в) Раздаване сѣмена на покупна и намалена цѣна.

г) Подобрение и рационално използуване на пасищата.

д) Засѣване частъ отъ пасищата съ крѣмни растения.

е) Укрѣпвяване брѣговетѣ на рѣкитѣ.

ж) Раздаване награди на стопани, които се стрѣмятъ да разширятъ фуражното производство въ стопанството си и

з) Раздаване награди на кооперации, които вършатъ доставки на сѣмена отъ крѣмни растения.

Смѣтамъ, че съ нахвърленитѣ мисли давамъ поводъ за цѣнни разсѣждения, каквито надѣвамъ се, ще се направятъ по единъ толкова важенъ за напредъка на нашето земледѣлско стопанство въпросъ.

